

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: <https://www.researchgate.net/publication/337951419>

WOMEN'S TRAUMAS AND COMPETITIVE SPORTS – INTERVIEWS WITH WOMEN ATHLETES ON TRAUMATIC CHILDHOOD EXPERIENCES CAUSED BY ADULTS IN HUNGARY (in Hungarian)

Article · December 2019

CITATIONS

0

READS

41

3 authors, including:

Attila Szabo

ELTE Eötvös Loránd University

206 PUBLICATIONS 4,209 CITATIONS

[SEE PROFILE](#)

Some of the authors of this publication are also working on these related projects:

Football Psychology: From Theory to Practice [View project](#)

Excessive smartphone use [View project](#)

RITZ ANNA, SZABÓ ATTILA, KALÓ ZSUZSANNA

NŐI TRAUMÁK ÉS VERSENYSPORT – INTERJÚS VIZSGÁLAT VERSENYSPORTOLÓ NŐKKEL A GYERMEKKORI FELNÖTTÉK ÁLTAL ELKÖVETETT TRAUMATIKUS ÉLMÉNYEKRŐL MAGYARORSZÁGON

WOMEN'S TRAUMAS AND COMPETITIVE SPORTS - INTERVIEWS WITH WOMEN ATHLETES ON TRAUMATIC CHILDHOOD EXPERIENCES CAUSED BY ADULTS IN HUNGARY

Absztrakt

Bevezetés: A szervezett testmozgás hozzájárul a gyermekek testi és lelki fejlődéséhez, azonban minden pozitív hatása mellett sem hagyhatjuk figyelmen kívül a sportban megjelenő erőszakot és annak következményeit. Kutatásunk célja feltárni az érzelmi, fizikai, illetve szexuális abúzzsal összefüggő tapasztalatokat női sportolók körében. Emellett megfigyeltük, hogy a résztvevők hogyan alkotják meg a bántalmazás fogalmát a sporttevékenység keretein belül, mennyire tájékozottak a gyermekek jogaival és az erőszakkal kapcsolatban és milyen hosszú távú következményekről számolnak be.

Anyag és módszer: Ennek érdekében félig-strukturált interjúkat készítettünk öt felnőtt nővel (N=5), két vízilabdázóval és három kézilabdázóval, akik tíz és tizennyolc éves koruk között

versenyszinten sportoltak. A résztvevők életkora tizennyolc és huszonöt év közé esett. Az összegyűjtött anyagon kvalitatív tartalomelemzést végeztünk, majd tematikus szempontból értékeltük az eredményeket.

Eredmények: Az elemzés eredményei felvázolták az általános, sporttal járó és az elköteleződéssel kapcsolatos jelenségeket, az abúzus különböző formái köré csoportosuló eseteket, a szexuális bántalmazás előzményeit és következményeit, a zaklatás eseteit, a megküzdés, trauma és feldolgozás élményeit és egy speciális dimenziót, ami a hatalom köré összpontosul. Mindemellert körvonalazódott egy olyan tabu-jelenség az átélt élményekkel kapcsolatban, ami az elszenvedett bántalmazás feldolgozását hátráltathatja.

Következtetések: A megfigyelt jelenségek alapján levonható következtetések további kutatási- és megelőzé-

si-stratégiák lehetőségét terjesztik elő.

Kulcsszavak: trauma, abúzus, bántalmazás, női versenysport

Abstract

Introduction: Organized sports and exercise contribute to the physical and mental development of children. Despite its positive effects, scholars should not overlook the incidence of violence and its consequences in sport. The aim of our research was to explore emotional, physical, and sexual abuse experiences among female athletes. In addition, we assessed participants' concept of abuse within the framework of sporting activities, their level of knowledge about children's rights and about violence in sports, and what long-term consequences they report.

Material and methods: Therefore, we conducted semi-structured interviews with five adult women (N = 5), two water polo players, and three handball players, who practiced their sport at a competitive level between the ages of 10 and 18. The current age of the participants was between eighteen and twenty-five years. Qualitative content analysis was performed on the collected material, and the results were evaluated from a thematic perspective.

Results: The results of the analysis outlined general, sports-related and engagement-related phenomena, idiographic cases and forms of abuse, history and consequences of sexual

abuse, cases of harassment, experiences of coping, trauma and processing, and a special dimension concentrating around power. In addition, a taboo phenomenon has been noted, in relation to the abuse experiences, that hindered and delayed coping.

Conclusions: Important conclusions drawn from these real-life abuse stories provide an opportunity for further research and prevention strategies.

Keywords: trauma, abuse, women's competitive sport

Bevezetés

A szervezett testmozgás hozzájárul a gyermekek testi és lelki fejlődéséhez, formálja a személyiségüket és a magukról alkotott képüket, együttműködést, toleranciát, fegyelmet és tiszteletet tanít nekik. A sport minden pozitív hatása mellett azonban nem hagyhatjuk figyelmen kívül a közegen belül megjelenő erőszakot és annak következményeit.

Gyermekjogi szempontból két fontos alapelvet érdemes áttekintenünk. Először is, a gyermekek számára biztosítani kell a szabadidőhöz, életkoruknak megfelelő játékhoz és sporthoz való joguk érvényesülését (ENSZ Gyermekjogi egyezmény, 31. cikk, 1989). Másodsor, minden gyermeknek joga van az erőszakmentes gyermekkorhoz, tehát meg kell óvni őket „az erőszak, a támadás, a fizikai és lelki durvaság, az elhagyás vagy az elhanyagolás, a rossz bánásmód vagy a kizsákmányo-

lás - ideértve a nemi erőszakot is - bármilyen formájától mindaddig, amíg szüleinek vagy valamelyik szülőjének, illetőleg törvényes képviselőjének vagy képviselőinek, vagy bármely más olyan személynek, akinél elhelyezték, felügyelete alatt áll” (ENSZ Gyermekjogi egyezmény, 19. cikk, 1989). Ezeknek az elveknek egyidejűleg kell érvényesülniük, nincsenek egymást kizáró viszonyban.

A sportban megjelenő, gyermekek elleni erőszak viszonylag új és eddig csupán kismértékben feltérképezett terület, melynek kutatására a téma komplexitása, érzelmi telítettsége, továbbá jogi és gazdasági érintettsége miatt egyelőre kevesen vállalkoztak. Magyarországon ez ideig egy kutatás foglalkozott a kérdéssel, az UNICEF 2012-ben készült, nem reprezentatív, de kétségkívül informatív vizsgálata. Ennek során 957 fő, 18 és 63 év közötti felnőtt számolt be a szervezett sportban szerzett gyermekkori élményeiről egy kérdőív kitöltésével. A kutatási mintában az esetek 73%-ban fordult elő érzelmi bántalmazás, 39%-ban fizikai erőszak, 31%-ban szexuális zaklatás és 15%-ban beavatási szertartás. Az adatok igen szoros kapcsolatot mutatnak az egyes bántalmazási formák között is (Gyurkó et al., 2014). Továbbá, ahogy Bjørnseth és Szabó (2018) szisztematikus irodalmi áttekintésükben megállapították, a magasabb szinten sportolók sebezhetőbbek, nagyobb eséllyel esnek a grooming (behálózási) folyamat csapdájába, ami a bizalom kiépítésén és a sportoló elkülönítésén keresztül vezet a szexuális bántal-

záshoz.

Az abúzus, avagy bántalmazás fogalma alatt az Egészségügyi Világszervezet definíciója alapján a következőt értjük: „A gyermek bántalmazása és elhanyagolása (rossz bánásmód) magában foglalja a fizikai és/vagy érzelmi rossz bánásmód, a szexuális visszaélés, az elhanyagolás vagy hanyag bánásmód, a kereskedelmi vagy egyéb kizsákmányolás minden formáját, mely a gyermek egészségének, túlélésének, fejlődésének vagy méltóságának tényleges vagy potenciális sérelmét eredményezi egy olyan kapcsolat keretében, amely a felelősségen, bizalmon vagy hatalmon alapul.” (Árki et al., 2013) Ez alapján négy fő kategóriát különböztethetünk meg a bántalmazáson belül, a fizikai, a szexuális és az érzelmi abúzust, illetve az elhanyagolást. A sportbeli bántalmazás megtörténhet például megszegés, kiabálás, „bűnbakállítás”, figyelmen kívül hagyás, fenyegetés, izolálás, lekicsinylés és elutasítás formájában (Gervis és Dunn, 2004), megfelelő mennyiségű vagy minőségű víz, étel vagy alvás megtagadásaként, megfélemlítésként (például tárgyak erőszakos dobálása), sérülések gyógyulási idejének figyelmen kívül hagyásaként (Stirling et al., 2011), fizikai erőszakként, szexuális zaklatásként és bántalmazásként, veszélyeztetés formájában, szervezeti szintű rossz bánásmódként és gyermekmunka szintű edzéstervek kényszerítéseként is (Stirling, 2009). Az abúzussal párhuzamosan emellett beszélhetünk zaklatásról is, aminek Stirling (2009) szintén négy formáját különbözteti meg, a fizikai zaklatást

(például szándékos ütközés vagy a személy útjának elállása), a szexuális zaklatást (például szükségtelenül hiányos egyenruha), az érzelmi zaklatást (például megszegyenítő viccek) és a nemi, faji vagy szexuális orientáció alapú zaklatást (például ezek alapján kiközösítés). Mindezeknek kiváló terepet biztosít a komoly hatalmi és tekintélybeli különbség a sportban dolgozó felnőttek és a sportoló gyermek között (Stirling et al., 2011), illetve a szülők nagyfokú, kritikátlan bizalma a sportszakemberekben (Brackenridge, 1998).

A bántalmazás és a zaklatás következményei igen súlyosak is lehetnek; az UNICEF vizsgálata szerint az elszenvedett bántalmazás minden második esetben az önkép vagy a testkép torzulását idézte elő a gyermekben (Gyurkó et al., 2014). Mindemellett tovább súlyosbíthatják a helyzetet az elmosódó szerephatárok, és az ezáltal kialakuló családi viszony és többszörös függés. Erről a jelenségről ír Brackenridge 1997-es cikkében, ahol az ilyen körülmények között történő szexuális abúzust „virtuális vérfertőzésnek” nevezi. A bántalmazás következményeinek tárgyalásakor fontos kiemelnünk a közvélemény és a hozzátartozók vélekedésének, illetve a társadalmi elfogadottságnak a hatását. Magyarországon a gyermekbántalmazással szembeni széleskörű tolerancia (Tóth, 1999) és a sporttal kapcsolatos különleges elbírálás figyelhető meg a közvéleményben. Az emberek elnézőbbek a sérelmekkel, ha azokat az eredményesség szempontjából is meg lehet közelíteni. A győzelemért elviselt szenvedés elfo-

gadott, az erőszakos módszerek használata pedig legitimizálódik a siker fényében (Gyurkó et al., 2014). Belátható, hogy a felvázolt problémák megelőzéséhez és megoldásához először a helyzet és a jelenség alaposabb megértésére van szükség, különösképpen a magyar közeg sajátosságainak figyelembevételével. Mindazonáltal Bjørnseth és Szabó (2018) is kitér az élmények megosztásának problémájára – a bántalmazott sportolókat a következményektől való félelem és a helyzet kétes, bizonytalan értékelése megakadályozza abban, hogy megnyíljanak az átélt eseményekről. Így az egyedi történetek felderítésében előnyt jelent a közeg és a sportolói mentalitás beható ismerete. Az első szerző saját, tizenkét éves élsportolói pályafutása alatt közel naponta szembesült az erőszak és a bántalmazás különböző formáival a gyakorlatban, így lehetősége nyílt a szakirodalomra és személyes tapasztalataira alapozott kvalitatív módszerek használatára ebben az egyébként igen zárt közösségben. Exploratív kutatásunk célkitűzése, tehát, lépést tenni a magyar sport ezen aspektusának feltérképezése felé és afelé, hogy a folyamat pontosabb megértésével hatékony preventív programok jöjhessenek létre a gyermekek védelmében.

A vizsgálat célja emellett feltárni az érzelmi bántalmazással és a fizikai, illetve szexuális bántalmazással összefüggő tapasztalatokat női sportolók körében. Továbbá annak a feltárása is, hogy a résztvevők hogyan alkotják meg az abúzus fogalmát a sporttevékenység keretein belül, mennyire tá-

jékozottak a gyermekek jogaival és az erőszakkal kapcsolatban. A sportolók a magasan toleráns társadalmi megítélés és a sportetikával kapcsolatos hiedelmek következtében az erőszakos, illetve bántalmazó viselkedést legalább részben a sport természetes velejárójának tekintik, ahogy azt például Vertommen et al. 2018-as kutatása is felvetette. Külföldön (Brackenridge, 1998) és az UNICEF magyar jelentésében (Gyurkó et al., 2014) is tájékoztatatlansággal szembesültek a kutatók a gyermekek jogaival és az erőszakkal kapcsolatban. A bántalmazás hatásaként a szakirodalom a következőket említi: szomatizáció, depresszió, szorongás (Vertommen et al., 2018), érzelmi instabilitás, magas szintű magyarázatkeresés, önértékelési problémák, alvászavarok, evészavarok, testképzavarok, bizalmatlanság, elkerülő viselkedés a bántalmazás körülményeivel kapcsolatban, önkárosító és önbántó viselkedés, agresszió, szexuális és párkapcsolati problémák, kiegészítő, kényszeres tendenciák és szerhasználat (Stirling et al., 2011).

Anyag és módszerek

Minta

A kutatás narratív nézőpontból vizsgálta az versenysportoló lányok ellen elkövetett bántalmazást. Ennek érdekében a mintát olyan felnőttek alkották, akik 10 és 18 éves koruk között részt vettek versenysportban. A versenysportot ez esetben olyan sporttevékenységként definiáltuk, melynek

„célja és lényege a minél jobb egyéni eredmény elérése, illetve meghaladása, és mások eredményeinek túlszárnyalása” szervezett formában (Ekler, 2011). Teljesítménybeli csúcsa az élsport. A kutatás kifejezetten a női narratívát hivatott feltérképezni, ezért kizárólag nőkkel vettünk fel adatokat. Felső korhatárként a 35 éves kort jelöltük meg. Csak egészséges, gyógyszeres kezelés alatt nem álló felnőtteket kerestünk meg (az interjúkat az első szerző készítette). Kvalitatív kutatásként nem volt cél reprezentatív minta vizsgálata, ezért szűrőfeltételként nem alkalmaztuk sem az iskolázottságot, sem a szocioökonómiai státuszt. Továbbá nem kontrolláltuk a minta életkori eloszlását a meghatározott paramétereken belül az alacsony szükséges elemszám miatt. A résztvevők kiválasztása és az adatgyűjtés a téma szenzitivitása és a közeg zártsága miatt kényelmi mintavételi eljárással történt, és a hólabda mintavételi módszerrel bővült. A megkeresett személyeket elektronikus üzenetben kértük fel a részvételre egy felhívó levélen keresztül. A levélben tájékoztatást kaptak a kutatás témájáról, céljairól és lebonyolításáról is. Előzetes tudással, a sportbeli abúzzsal kapcsolatos élményeikről nem rendelkezünk.

Résztvevők

A megkeresettek fele vállalta a részvételt, így a résztvevők száma öt fő volt, életkoruk 18 és 25 év közé esett. A kutatásban három kézilabdázó és két vízilabdázó vett részt. Ahogyan azt

Vertommen et al. 2016-os publikációjában is olvashatjuk, minél magasabb a sportolás szintje, annál nagyobb százalékban találkozunk a sportoló erőszakkal pályafutása során. Mivel a résztvevők nagy része a nemzetközi szintű élsport közegében mozog, a kényelmi, illetve hólabda módszerrel elért személyek többsége is a legmagasabb teljesítményt igénylő szinteken sportolt már gyerekként is. A vizsgálati személyek releváns adatait az 1. táblázat szemlélteti.

mivel a minta nagysága, összetétele és a kiválasztás módja miatt nem biztosít reprezentativitást (Gobo, 2004). A kutatás félig-strukturált interjúja egyszerre működik deduktív és induktív eljárásként. Deduktív, hiszen az eddigi kutatások megállapításain alapul, viszont induktív is, mivel egyedi eseteket vizsgál, teret ad a személyességnek és mintázatok megállapítására törekszik (Dew, 2007). Az interjú felépítése keretes szerkezetet vett fel, melyben először az általános eseményektől és a

1. táblázat: A kutatásban résztvevő személyek releváns adatai
(Forrás: saját szerkesztés)

Életkor	Sportolás kezdete	Sportolás vége	Szint	Sportág
18	11 évesen	18 évesen	versenysport (megyei)	kézilabda
20	9 évesen	-	versenysport (országos)	kézilabda
22	8 évesen	18 évesen	élsport (nemzetközi)	vízilabda
22	4 évesen	-	élsport (nemzetközi)	vízilabda
25	5 évesen	-	élsport (országos)	kézilabda

Mérőeszköz

A kutatás félig-strukturált interjúk felvételével zajlott. A stratégia előnye, hogy mély, beható ismereteket szerezhetünk a vizsgált jelenségekről, ami támpontot adhat kvantitatív mérőeszközök és kísérleti módszerek kifejlesztéséhez. Emellett nem csak a különálló konstruktumokról, hanem a lezajló folyamatokról is információt ad. Hátránya, hogy nehezen általánosítható,

kisebbségi érzelmi töltetűtől haladtunk a kutatás fókuszában álló kérdéskörökhöz, majd a témát újra kiterjesztve eltávolodtunk az esetlegesen felkavaró emlékektől. A mérőeszköz összeállításában további támpontot nyújtott az első szerző saját élsportolói tapasztalata. Ez segítette a rapport kialakításában is, és a kérdések megfelelő pontosításában az egyes interjúk során, amennyiben a résztvevő nem tudott választ adni egy túl absztrakt témában. A sportolói

háttér elengedhetetlen volt a bizalom elnyeréséhez is, ugyanis a téma és a közeg zárt természete akadályozza a megnyílást kívülállók felé.

Eljárás

A kutatás etikai engedélyt az ELTE PPK Etikai Bizottságától kapott 2018 novemberében. Az engedély alapján, a vizsgálat során a potenciális résztvevőket, akik megfeleltek a mintavétel feltételeinek, elektronikus üzenetben kerestünk meg, és egy felhívó levélben kértük őket a részvételre, melyet a megkeresettek fele vállalt. A levél tartalmazta a kutatásról szóló legfontosabb információkat és röviden az adatkezelés módját is. Ezután közösen megbeszélt időpontban és helyszínen találkoztunk, ami a legtöbb esetben egy nyugodt, zárt irodahelyiség volt. Itt a résztvevők részletes tájékoztatást kaptak az adatkezelésről, az interjú menetéről és arról a jogukról, hogy bármikor megszakíthatják az adatfelvételt, majd aláírták az informált beleegyezésről szóló nyilatkozatot. Az írásbeli beleegyezés után hangfelvételel rögzítve történt az adatfelvétel.

Adatgyűjtés és adatelemzés

Az interjúk hossza hatvan és kilencven perc közé esett, a vizsgált korpusz nagysága 48085 szó. A felvett hanganyagokat átírtuk szöveges formátumba, majd töröltük, ahogy a tájékoztatásban is állt. Az azonosításra alkalmas adatokat, azaz neveket, helyeket, egyesületek neveit, eltávolít-

tottuk. A kész szövegeken kvalitatív tartalomelemzést végeztünk az Atlas.ti szoftver segítségével. A kutatásban a 10 és 18 éves kor közötti élményeket vizsgáltuk, így felnőttkori élményeket csak kivételes esetben vettünk figyelembe az elemzés során. Fiatalkorúként megélt élményként jellemeztük azokat az eseteket, amelyeket akkor élt át a résztvevő, amikor a 18. életévét még nem töltötte be, de a 14-et már igen, kiskorúként megélt élményként pedig azt, amelyet 14 éves kor alatt élt át. Tekintve, hogy a kutatás fókuszában a felnőttek által elkövetett bántalmazás áll, a kortársak által elkövetett atrocitások, például bullying (zaklatás), kiközösítés vagy beavatási szertartás, csak akkor kerültek elemzésre, ha közvetlen kapcsolatban álltak egy felnőtt cselekedeteivel. A nem releváns adatokat – melyek a kutatás kérdésköréhez nem kapcsolódtak, például a felnőttkori pozitív élményeket – nem elemeztük. Kutatásetikai szempontból kiemelt figyelmet fordítottunk a résztvevők tájékoztatására arról, hogy bármikor kiléphetnek a helyzetből. Emellett megrázó emlékfelidézés esetére előkészítettünk egy listát elérhető segélyvonalakról és pszichológiai tanácsadásról, erre azonban végül nem volt szükség.

Eredmények

Mind az öt résztvevő beszámolt a bántalmazás különböző formáiról. A kódok csoportosítása és az adatok megfigyelése után különböző témakörök rajzolódtak ki, melyek mentén a részletes jelenségelemzést végezhetjük.

A tartalomelemzés eredményei felvázolják az általános, sporttal járó és az elköteleződéssel kapcsolatos jelenségeket, az abúzus különböző formái köré csoportosuló eseteket, a szexuális bántalmazás előzményeit és következményeit, a zaklatás eseteit, a megküzdés, trauma és feldolgozás élményeit és egy speciális dimenziót, amit annak legfontosabb elemével, a hatalommal írhatunk le.

Elköteleződés

A szabadidő jelentős beszűkülése, az iskolai programokból való kimaradás, a családi kapcsolatokra szánt idő sérülése és a további befektetett áldozatok iránti nyomás visszatérő elemek a beszámolóokban. A nyomás különböző formákban jelenik meg – egyrészt, a társadalom pozitív, élsportért lelkesedő szemlélete sugallja, hogy a tevékenység egészséges, másrészt, a család, az edzők és a sportoló saját elvárásai is nagy hatást gyakorolnak. Ahogy a beszámolóokban is látható, a szociális nyomás akár büntudatkeltéssel is párosulhat, ami hatással lehet a személyes célokra. Ez a fajta nyomás sokszor az edzőtől érkezik, aki, az interjúk tanúsága szerint, a kilépés gondolatának hallatán két stratégiát alkalmazhat a nyomásgyakorlás és ezáltal a sportoló megtartásának érdekében. A „jó zsarú, rossz zsarú” analógiát követve vagy ígéretekkel, kedvességgel, dicséretekkel és megértő viselkedéssel igyekszik az elköteleződés mérlegét ismét pozitív irányba billenteni, vagy fenyegetéssel és büntudatkeltéssel emeli

a nyomást, ami tekintélyszemélyként hatékony lehet.

Az iskolai hiányzások több esetben nem csak a közösségi eseményeket érintik, hanem a tanulmányokat is. Stirling (2009) klasszifikációja alapján az iskolakerülés támogatása annak érdekében, hogy a sportoló versenyeken vagy edzésen vegyen részt már az elhanyagolás kategóriájába tartozik, ami a bántalmazás egyik típusa. A résztvevők többsége beszámolt arról, hogy a sportért hozott áldozatoknak a tanulmányaik is kárát látták és jelentősen nehezebb körülmények között teljesítettek a középiskolában. Ennek következményei további beszűkülést eredményezhetnek a lehetőségekben, illetve az azokra való rálátásban, míg egy idő után a sportoló egyes esetekben lemond a továbbtanulásról vagy tanulmányait is szigorúan a sporthoz kötötten képzelel el.

Elhanyagolás

Az elhanyagolásnak számos másik formája is megjelent a résztvevők beszámolóiban. Az egyik legjellemzőbb a fizikai elhanyagolás volt, ami megjelent különböző sérülések gyógyulási ideinek megsértésében, betegségek és érési szempontok figyelmen kívül hagyásában, az alkoholfogyasztás engedélyezésében és a fizikai épség veszélyeztetésében. Az interjúk azt tanúsítják, hogy a sportolók sokszor elhasználandó eszközökként voltak kezelve, melyek addig jók, amíg képesek a versenyeken megfelelően működni. A gyerekek több alkalommal is bete-

gen, lázasan, sérülten vagy begyógy-szerezve vettek részt a versenyeken, aminek bizonyos esetekben műtéti beavatkozás, illetve kórházi kezelés lett a vége.

„Vicces volt, mert az utolsó térdműtémnél, a jobbos keresztszalagomnál ő, edzettem három darabot, kérlek, és hétvégén végigjártam a meccset.” - Résztevő (2)

„Bele se gondoltunk, hogy bármilyen sérülésünk lehet, mert például az edző csináltatta azt, hogy egymás hasán kellett lépkedni. És megcsináltuk neki. Pedig mondhattuk volna azt, hogy nem csinálom meg, mert elreped a lépem és itt vérzek el úgy, hogy észre se veszed, mert akkora balfasz vagy, és megcsináltuk neki. De teljesen, mindent, ki voltunk szolgáltatva nekik.” – Résztevő (3)

Amennyiben a fizikai elhanyagolás együtt jár az érzelmi elhanyagolással, azaz a sérült sportoló figyelmen kívül hagyásával vagy elutasításával, a negatív érzelmi hatások fokozódhatnak. Az elhanyagolás kiterjedhet a sportolási környezetre és a használt eszközök karbantartására is. Mindemellett a környezet pszichológia aspektusai is fontos tényezőt játszhatnak a gyermek jólléte szempontjából. Az ingerszegény, monoton vagy ijesztő környezetnek való hosszú távú kitettség depresszív gondolatokat válthat ki a sportolókból. „Lementünk és minket bezártak abba a... kollégiumba, és tényleg ott nem lehetett sehova se menni, mert mi még féltünk is, tudod, hogy ő, hogy ha az [edző] meglát minket az utcán és mi nem alszunk, akkor mi lesz, tudod.

Meg ugye hát az az uszoda is, tehát az meg annyira, az egy depresszió. Depressziós hely volt. Ott, ott aludtunk, meg azt vártuk, hogy mikor megyünk haza.” - Résztevő (4)

A fiatalkorúak alkoholfogyasztásának engedélyezése mellett a résztvevők közül volt, aki arról számolt be, hogy az edzők együtt is dohányoztak a sportolókkal, ami szintén elhanyagolásnak tekinthető. Továbbá, a nem megfelelő étkeztetés is többször visszatért az elbeszélések során és említést kapott a teljesítménynövelő szerek kérdése is. Ez utóbbival kapcsolatban alapvetően a tájékoztatás hiánya volt jellemző motívum – az edzők ismertetés nélkül adtak a sportolóknak szereket, és feltehetően, hogy volt olyan eset, amikor ők sem tudták, mit tartalmaznak. A fizikai elhanyagolás mellett jelentős volt a különböző érzelmi és szociális szükségletek elhanyagolása is. A visszajelzések hiánya, a sport család elé helyezése, a pszichológiai segítség biztosításának hiánya és a nem realiztikus teljesítményelvárások mind említést kaptak az interjúk során. Mindemellett aggodalomra adhatnak okot azok az esetek, amikor nem csak a saját versenyzőinek a jóllétét kockáztatja az edző hozzáállása, hanem az ellenfelekét is. Ez a jelenség megnyilvánulhat például a mások elleni fizikai erőszakra való felbujtásban.

Érzelmi bántalmazás

Amennyiben a sportoló ehhez hasonló kártékony és szabályellenes cselekedetekben vesz részt az edző utasítását

vagy célzásait követve, sérülhetnek a moralitással kapcsolatos elvei, ami egyrészt kognitív disszonancia redukcióhoz, és így feltehetőleg az ellenfelek negatív attribútumokkal való felruházásához és az ellenségesség elfajulásához vezethet, másrészt, a sportolót kvázi bűnrészessé teszi írott és íratlan szabályok megsértésében. Ez a helyzet pedig könnyen kihasználhatóvá válik a különböző érzelmi bántalmazási formákkal interakcióban, és erősíti a közeg zártságához tartozó „titoktartási” normát. Az interjúk alapján elmondhatjuk, hogy a titoktartás kártékony jelenségként részt vesz egyfajta tabu kialakulásában, ami azt közvetíti, hogy ami a közegben történik, annak ott is kell maradnia. A sportolók csak egymás között osztják meg negatív élményeiket, melyek gyakorta bántalmazáshoz vagy traumához is kötődnek. A tabut jelentősen erősíti az általános bizalmatlanság, ami ezekben a szociális környezetben megfigyelhető. Ennek szerves része az a „besúgó rendszer”, amit az edzők, illetve sportvezetők kiépítenek maguk körül kedvezményekkel és megfélemlítéssel. Mindennek eredményeképp, ha a sportoló traumát szenved el, kevésbé lesz hajlamos ennek nyílt feldolgozására és megosztására olyanokkal, akik nem élték át ugyanazt. Ez a folyamat pedig az emlékek olyan konzerválódásához vezethet, ami egy figuratív zárt dobozba helyezi az érintett időszakot és nem integrálja a személyes narratívába. Egy jó példa erre Résztevő (3) esete, akivel nem lehetett követni az interjú tervezett struktúráját, ugyanis magától,

kérdés nélkül hozott fel élményeket, és gyakran csapongott is a negatív esetek között. Mindeközben pedig tapintható érzelmi reakciókat mutatott. Hovatóvább, a traumához köthető elkerülésről is beszámolt, miszerint önszántából nem lép be a traumához köthető helyzetbe.

„Nem. Hát a lányokkal megbeszélhetjük, ha van ilyen, de hát amúgy nem. Most barátokkal - de ők nem értik ezt az egész közeget. Tehát ő, tehát tényleg, ez egy tök külön élet volt, ami az uszodán belül volt. Még most is érzem, hogy egy csomó mindent máshogy vesznek, mert hát az ott volt, ott történt. És akkor mással így nagyon nem tudtam volna megbeszélni, csak a lányokkal.”
„Mínusz volt. Havazott. (...) És az 50-es körül, a nyitottban, mínuszban, papucs nélkül, fürdőruhában, vizes fürdőruhában, békaügetni kellett. A medence körül. És már nem is az zavart, hogy a medencében, egy szál fürdőruhában vagyok, és a medencében nemtom hány száz fiú van éppen és nézi, hogy éppen békaügetek, hanem az, hogy én akkor felfáztam amúgy. Tehát szétfagyott a kezem, a lábam, a mindenem, borzasztóan fáztam, fel is fáztam utána.” – Résztevő (3)

A résztvevők a sírásnak arról a kellemtelen következményéről is beszámoltak, hogy egyes edzők a gyenge pontok azonosítására használják, azaz a sírás tovább fokozza az érzelmi sebek mélyítését. Továbbá, a félelem korlátozza a gyermek az irányú törekvéseit, hogy nehézségeit másokkal megossza. A megfélemlítés egyik legjellemzőbb módjának a tárgyak elleni

megfélemlítő erőszak bizonyult. Az edzők rendszeresen rúgnak és dob-
nak tárgyakat a játékosok közelében. A nyilvános agresszív, erőszakos vi-
selkedés erős félelmet gerjeszt és elő-
segíti a szélsőségesen kiegyenlítetlen
hatalmi viszonyok létrejöttét. Emellett
jelentős szerepe volt a félelemkeltés-
ben a fenyegetéseknek is.

„Megkérdeztem az [edzőt], hogy
nem-e mehetek haza, vagy nem-e me-
hetek el (...) és akkor mondta, hogy
mit képzelsz magamról. (...) Olyano-
kat mondott, hogy "kibelezlek", meg
nem tudom, tehát hogy ilyen nagyon
mérgező lett.” - Résztvevő (4)

„Elvileg fel kéne nézni azokra az em-
berekre, de nem tudsz rájuk felnézni,
mert úgy viselkednek veled, mint egy
kutyával. (...) A tisztelet átment féle-
lembe. És a félelem miatt volt az. Te-
hát hogy igen, mi féltünk az - féltünk
az edzőtől.” – Résztvevő (3)

Az interjúkban az érzelmi bántalmazás
számtalan formája reprezentálva volt.
A leggyakoribb változatok szinte min-
dig együtt jártak, azaz a megalázás ál-
talanban együtt fordult elő a kiabálással
és a megszegényítő büntetéssel. Gyak-
ran kapcsolódott ehhez a kombináci-
óhoz az általunk „pikkelésként” cím-
kézett jelenség, ami alapvetően egy
hosszú távú időbeliséget tesz hozzá az
érzelmi bántalmazás megannyi altípu-
sához. Ez azért különösen súlyos, mert
gyakran éket ver a sporttársak és a ki-
emelt versenyző közé, eltávolítja őt a
többiektől, így pedig akár kiközösítés-
hez vagy bullying-hoz is vezethet. A
megalázás másik leggyakoribb társai
a súlyra, illetve kinézetre vonatkozó

megjegyzések voltak. Az érzelmi bán-
talmazás ezen típusai egyenesen a sze-
mély önmagáról alkotott képét ássák
alá, ami később önértékelési problé-
mákat és önbizalomhiányt okozhat az
interjúk alapján. Ezek a megjegyzések
sokszor olyan környezetben hang-
zottak el, ahol sok fül- és szemtanúja
volt az eseményeknek, így nyilvános
megszegényítésnek is tekinthetők. To-
vábbá, a súlyért, illetve kinézetért való
elítélés, megalázás testkép- és evésza-
varokat is okozhat. Sokszor emellett
sértő és bántó viccek formájában is ér-
keztek ilyen megjegyzések.

„Az enyémmre is tettek [súlyra megjegy-
zést]. De olyan szinten, hogy ordítva.
Tehát hogy a vízben úsztunk, például,
és ordítva megkérdezték, hogy hány
kiló voltál. Kihozta a mérleget az edző,
a partra, úgy, hogy tél volt, és ő, a nyi-
tott ötvenesben edzettünk, mellettünk
három fiúcsapat, és kirakta, és oda kel-
lett kimenni, hogy megmérje a súlyo-
dat. És utána tök hangosan, mindenki,
tehát hogy mindenki hallotta azt, hogy
te hány kiló vagy. (...) Akkor pont ab-
ban a serdülőkorban voltunk, mindany-
nyian, lányok, hogy ez amúgy simán
anorexiába átmehetett volna sok lány-
nál, csomóan depressziósok lehettek
volna.” – Résztvevő (3)

„Volt olyan, hogy fociztunk kint az ud-
varon, ott ugye az uszodában, és für-
dőruha volt rajtunk csak. És meglátta,
hogy ők is ott fociznak fürdőruhában,
és "milyen gusztustalanok vagytok,
vegyetek már föl valamit". Csomó
lány el is sírt magát ettől. Én is sírtam
ettől.” – Résztvevő (3)

„Akkor minden edzésre úgy mentem le

[félelemmel]. De akkor olyan szinten nem ettem semmit, hogy hagyjanak már békén, hogy rosszul voltam edzések előtt.” – Résztevő (3)

Az érzelmi abúzus egyik legnehezebben kezelhető esetei azok, amikor egyszerre több tekintélyszemély is részt vesz a megalázásban. Erre is akadt több példa is a résztvevők beszámolóiban. Az ilyen formában történő bántalmazás túlmutat az individuumon és szervezeti szintű problémákat sugall. A sportegyesület feladata, hogy biztosítsa, az edzők követik az általános etikai irányelveket, illetve – ha vannak – az egyesület etikai előírásait.

Hatalom

Az érzelmi abúzus és a szélsőséges bevonódás következtében jön létre az a hatalmon alapuló kapcsolati struktúra, ami egy domináns, teljhatalmú, mondhatni omnipotens tekintélyszeméllyel a központban működik. Egy olyan komplex, bizalomra, félelemre és függő viszonyra épülő rendszerről van szó, ami aláássa a gyermek ágen-ciáját (hatóképességét), önbizalmát, motiváltságát és elősegíti a szélsőségesen alárendelődő tendenciák, illetve a kényszeres szokások kialakulását. Ez utóbbiak azért jönnek létre, hogy a sportoló látszólagos kontrollt tudjon érezni az egyébként kontrollvesztett helyzetben. A rendszer szerves része a kiszolgáltatottság, ami a magas fokú elkötelezettség és a hatalmi különbség kombinációjából következik. A gyermek nem hajlandó, illetve nem képes kilépni a helyzetből, mert elköteleződése a

sport iránt olyan szinten áll, hogy még az olyan súlyosan negatív érzelmeket is ellensúlyozza, mint a szégyen és a félelem. Ebben a képzetben az ágen-cia elvesztéséhez erősen hozzájárulnak a túlzó szabályok. A véleménynyilvánítás, érzelemkifejezés, szóbeli önvédelem és a szabadság általános korlátozása kivesz a gyermek kezéből minden olyan eszközt, amivel a helyzetet uralni tudná. A kontroll így teljes mértékben a felnőtt kezébe kerül. Az interjúk során ez általában együtt járt a kiszámíthatatlan viselkedéssel – ami a haragostól a szeretetteljesig változott – és a bizonytalansággal, ami tovább rontja a gyermek helyzetek uralására vonatkozó elképzeléseit. Mivel ez egy alapvető szociális hajtóerő (Smith et al., 2016), a sportoló babonákkal és verseny előtti összetett rutinnal igyekszik érzelmi szinten visszaállítani a kontrollt. Ennek a hatalmi dimenzióknak fontos része a sportoló függő viszonya a felnőttel, a ráutaltság. Ahhoz, hogy a függés kiterjedjen a gyerek életének több szegmensére is, a felnőtt szerephatárainak elmosódása szükséges, azaz egyszerre több szerep betöltése a gyerek életében, ez pedig súlyosbítja a kárt, amit a bántalmazás okoz. Az interjúk során az edzői szerepek elmosódása visszatérő jelenség volt. Egyes esetekben az edző átvette a szülők helyét és képviselte a fiatalok sportolót annak apja helyett. Más esetekben az edző maga próbált pszichológiai tanácsadást tartani saját játékosainak. Továbbá visszatérő jelenség volt a fiatalok játékosok külföldre szállítása bármiféle szülői engedély,

illetve tájékoztatás nélkül, ami a sportolóban adott esetben tovább növelheti a függőség érzését, hiszen a szülei azt sem tudják, hogy pontosan hol van. Ez még olyan esetekben is előfordult, amikor a játékosokat repülőn vitték ki az országból.

„Tehát egyrészt játszani akarunk. Másrészt pedig teljesíteni akarunk. Gyerekek vagyunk hozzájuk képest. Tehát ki vagyunk szolgáltatva. Fürdőruhában vagyunk.” – Résztevő (3)

„Az is probléma volt, hogy ő próbált meg lenni a kondi edzőnk, a pszichológusunk, az edzőnk, az apánk, a nemtom. Tehát minden ő volt.” – Résztevő (4)

A bizonytalanság, a következetesség hiánya, a helyzetek uralására vonatkozó képesség elvesztése, a hatalmi különbségek és az érzelmi abúzus együtt a tanult tehetetlenség állapotába sodorják az érintett sportolót. Már nem érzi úgy, hogy a helyzeteken változtatni tud, illetve, hogy azok egyáltalán változni fognak, elveszti a reményt és nem áll ellen a továbbiakban semmilyen utasításnak, követelménynek vagy nehézségnek, annak ellenére sem, hogy komoly érzelmi vagy fizikális károkat szenved közben. Amennyiben ez az állapot magas fizikai igénybevétellel járt, a résztvevők a kiegészítő kijelentéseket tették, mikor az egyetlen fennmaradó motivációvá a büntetések és a lelki fájdalom elkerülése vált. Ennek a hatalmi komplexnek egy másik fontos és érdekes eleme az a fajta egocentrizmus, ami minden döntést, véleményt és folyamatot a középpontban lévő hatalmi személyhez

kapcsol, illetve vezet vissza. A sportoló nem hozhat döntéseket, és amennyiben mégis megtette és nincs lehetőség a változtatásra, a tekintélyszemély úgy értelmezi át a helyzetet, hogy mégis ő hozta a döntést, vagy azt az ő sugalmazására hozták. Ez a folyamat megfosztja a sportolót ágenciájától, egyes esetekben még gondolati szinten is. Mindehhez hozzá tartozik az az elvárás a tekintélyszemély részéről, hogy a sportoló számoljon be minden lépéséről, nemcsak a sporttal kapcsolatosan. A tekintélyszemély gyakran beszélget kettesben a sportolókkal és igyekszik személyes jelentőséggel bírni, intim részleteket megtudni róluk a kedvesség és megértés álcája alatt. Majd ezeket a részleteket felhasználja a gyermek kizökkentésére, illetve akár az identitásának átfőrdésére is. Viszont, abban az esetben, ha a sportolók kudarcot vallanak, a tekintélyszemély a felelősséget teljes mértékben áthelyezi, gyakran vonásszintű, változtatásra már nem alkalmas problémákra utalva, ami az önhibáztatás, a negatív önértékelés és a tanult tehetetlenség dimenzióit erősíti.

„Nekem sokszor az volt, hogy az [edző] mondta, hogy ez a nevelőegyesületed, én vagyok a nevelőedződ, minden, amit tudsz, tőlem származik.” – Résztevő (4)

Jellemző, továbbá, a szabadság korlátozása is, nem csak a döntésekben, hanem fizikai, érzésszerű, időbeosztási és kapcsolati szinten is. A baráti és családi kapcsolatok elé helyeződik a sport, a bizonytalan és ellenséges környezetben pedig még a sportolók

közötti interakciók is csökkennek. Ez utóbbi folyamatnak része a besúgó-jelenség, ami azt takarja, hogy kedvesség, figyelem, biztonság vagy szíveség reményében a sportolók egymás titkairól, megosztott érzéseiről, illetve a tekintélyszemélyre munkakör szerint nem tartozó részletekről is tájékoztatják a központi személyt. Az informátorhálózat kiterjed a sportolókra és a többi sportban dolgozó felnőttre is, például segédedzőkre, csapatorvosokra és sportpszichológusokra, így teljes bizalmatlanság uralja a légkört. A csapatok tagjai kis méretű klikkeket alkotnak és kerülnek az interakciót egymással, a potenciális besúgók körül pedig nő a feszültség, ami kortárs besúgó esetén kiközösítéshez, felnőtt besúgó esetén pedig a jelenlétében észlelt szorongáshoz vezethet.

Fizikai bántalmazás

Az érzelmi bántalmazás különböző formái mellett előfordult fizikai bántalmazás is. A megrázás, megszorogatás és sporteszközzel megdobás általában kiabálással, káromkodással, illetve megalázással járt együtt, melyeket a düh és a frusztráció szított. A fizikai erőszakosság, csakúgy, mint a tárgyak elleni erőszakos viselkedés, megfélemlítő volt, és növelte a szorongást és a büntetésektől való félelmet. Emellett a büntetések maguk is gyakran öltöttek fizikai formát, ami a kimerülésig tartó edzettség is fokozódott bizonyos esetekben. Stirling (2009) klasszifikációja alapján ez utóbbi is a fizikai bántalmazás egy típusának tekinthető. Ez a

fajta bántalmazás a felnőttkori interakciókban is jellemző marad, ahogyan azt Résztvevő (5) alábbi idézeteiből is láthatjuk.

„Lehívott, először is jól megrángatott, nekem már azért ez is durva volt, hogy hozzámért, megrángatott, leültem a padra (...) alárúgott a padnak, leestem a padról. És így fölálltam, nem hittem a szememnek, és elkezdtem sírni. (...) Meg hát ott a kurva anyádtól kezdve minden volt.” – Résztvevő (5), a felnőttkori edzőjéről

Szexuális bántalmazás

A megalázás az érzelmi és adott esetben fizikai bántalmazáson kívül többször járt együtt szexuális abúzzsal is. Ennek legjellemzőbb formája a különböző trágár, obszcén és szexuális megjegyzésekben bontakozott ki, melyeket többnyire a helyzeti ingerek (lehajoló játékos, felfedő öltözék) idéztek elő. A fiatalok sportolók egy idő után ezeket a megjegyzéseket természetesnek címkézték, hozzászoktak, és ebből kifolyólag gyakran magyarázták az interjú során. Általában az edző szakmai hozzáértését igyekeztek kiemelni, illetve azt, hogy nem állt mögötte fizikai szempontból lezajló szexuális cselekedet. A megjegyzések mellett jellemzőek voltak a szexuális célozgatások és viccek is, továbbá a fiatalok sportolók kapcsolati státusza és szexuális tevékenysége iránti túlzott érdeklődés. Ezek az esetek gyakran szintén csoportosan, több edző jelenlétében történtek, ami ismét szervezeti, globálisabb problémákat vetít elő. Emellett

ezzel kapcsolatban kapott említést egy másik szerepkör, mégpedig a masz-szór szerepe, aki a fiatalok lányokat gyakorlatilag félmeztelenül láthatja a mindennapokban, így tehát egy sebezhető pozícióban fér hozzájuk. A viccelődés, a magyarázkodások ellenére, volt, amikor elvezetett szexuális kapcsolatig a fiatalok sportoló és edzője között. A megjegyzéseken kívül megjelentek a fogdosással kapcsolatos esetek és a szexuális felhívások is. Az előbbieket általában feladatbemutatói helyzetben történtek meg, azaz a gyakorlatok által nyújtott lehetőségek lettek negatív módon kihasználva, utóbbiak pedig többnyire telefonon vagy elektronikus üzenetben érkeztek meg a sportolókhöz. A szexuális felhívások a sport számos résztvevőjétől, köztük az edzők és a bírók részéről is említésre kerültek. A nem kritikus kapcsolatban (például érzelmileg semleges bírótól) kapott szexuális üzenetek zaklatásnak, nem abúzusnak minősülnek Stirling (2009) alapján. A fogdosás általában a fenéket (fenékcsapkodás vagy -markolás) érintette, és olyan esetben is megtörtént, amikor nyilvános szemtanúi is voltak az esetnek.

„Voltak olyan dolgok, mikor mondjuk kondíztunk, tudod, és mondjuk guggoltunk, vagy hajoltunk le a súlyért, akkor megjegyezte, hogy ő, hát hogy milyen formás hátulról és hogy ő hogy betenné neki mondjuk, na.” – Résztvevő (2)

„Ha valakinek műszempillája volt, akkor úgy nézett. Volt három csapattársam, műszempillája lett, és akkor az egyik edző mondta, hogy „mi van,

elmentetek kurválkodni?” Meg hogy miért vagyunk túl barnák, akkor az se tetszett, hogy „beszorultunk a szoliba” vagy mi történt, szóval ilyenek voltak.” – Résztvevő (5)

„Igen [alánk nyúlt]. Így álltunk, táncoltunk, azt így odajött, azt így odanyúlt, meg mittudomén. És így... Tudod, így meglep. Most nem azt mondom, hogy ezt természetesnek vettük 14 évesen, mert Úristen, azért nem, de hogy így amúgy szerettük őt, szóval, hogy nem is értem.” - Résztvevő (5)

Mindezek mellett előfordult a szemérem sértés is, ami abból a normából adódott, miszerint a mindennapok része, hogy a felnőtt férfiak a medenceparton vetkőzzenek és öltözzenek át, tekintet nélkül arra, hogy milyen korú és összetételű sportolói társaság veszi őket körbe. Ez a viselkedést ugyanúgy, mint a megjegyzéseket és vicceket, a sportolók megmagyarázták és nem tekintették szigorú értelemben helytelennek. Így az a feltételezésünk, ami szerint a bántalmazó viselkedés egyes formáit a sport természetes velejáróinak tekintik majd a résztvevők, igaznak bizonyult. Az öt résztvevő sportolóból négy számolt edző és fiatalok sportoló között kialakuló szexuális kapcsolatokról. Ezeknek az elbeszéléseknek érdekes visszatérő elemei voltak a közös összejövetelen való részvétel, az alkoholfogyasztás, a grooming jelenséghez kapcsolható viselkedés és a felnőtt autójában kettesben utazás. Az edzők gyakran kerültek közeli fizikális kapcsolatba a sportolókkal az összejövetelek során, amikor több esetben mind a két fél alkoholt fogyasztott. Ezt meg-

előzően vagy követve megfigyelhető volt kivételező kedveskedés, magához édesgetés, dicséret, illetve kiemelt figyelem, ami a grooming mechanizmushoz kapcsolható. Mindezekkel párhuzamosan pedig fontos szerepe volt a közös utazásnak a felnőtt autójában, kettesben. Gyakran az autó volt maguknak a szexuális aktusoknak a színhelye is.

„Lefeküdni elég sok lánnyal lefeküdték. Tehát úgy... Volt a buli, aztán volt, hogy csak úgy kedveskedtek velük meg minden, aztán megtörténtek a dolgok ott, az uszodán belül... Ö, igen. Uszodán belül, meg a [környéken], autóban. (...) Hát a fél uszodát végigdugta az összes edző.” – Részvevő (3)

A hatalmi, függőségi és szerepköri viszonyok ilyen jellegű megsértése gyakorlatilag minden alkalommal csapaton belüli, sportolók közötti konfliktusokat okozott. A konfliktusok végül többnyire a sportolón csattantak. Több résztvevő is említette, hogy miután tudomást szereztek a párkapcsolatról, az érintett sportolóban megrendült a társak bizalma, elfordultak tőle, és kezdetét vette egy megvetéssel és bizalmatlansággal telített kiközösítési folyamat. Egy esetben pornográf tartalom, egészen pontosan meztelen kép megosztására került sor a sportoló és az edző között. Habár ez már felnőtt (18 éves) sportolónak lett szánva, mégis, Részvevő (1), aki akkor még nem töltötte be a tizennyolc évet, ki lett téve ennek a látványnak. Ez az edző iránti tisztelet elvesztését nagymértékben elősegítette.

„Hát olyan volt, hogy az edző meg ez a

lány küldtek egymásnak ilyen szexuális képeket és azt nekem megmutatták, bár hogy miért, azt nem értem, mert nem voltam rá kíváncsi, de megmutatták nekem. A tükörből fotózta magát meztelenül. (...) Igen [teljesen meztelenül], de nem látszott neki teljesen a nemi szerve, mert ott volt a keze. Ez kicsit kellemetlen volt így. Nekem volt kellemetlen, hogy most ezt mért kellett lássam... Aztán egy kicsit furcsa volt edzésre menni, mert ott edzés előtt náluk voltam és utána így mentünk, és nem bírtam így normálisan ránézni.” - Részvevő (1)

A traumatikus élmények következményei

A bántalmazás és a fentebb ismertetett sérelmek következményei nem teljesen tükrözték a bevezetőben megfogalmazott feltételezéseinket. Önbüntetéssel, önkárosító viselkedéssel és szuicid gondolatokkal nem találkoztunk, a szerhasználat sem fordult elő, agresszió, párkapcsolati problémák és hosszú távú evés- vagy testképzavarok sem szerepeltek a beszámolóknak. Azonban, főleg a bántalmazás közeli időszakot nézve, a depresszió, a szorongás, a bizalmatlanság, a kiégés és az érzelmi instabilitás gyakran megjelentek az interjúk során. Említést kaptak az önértékelési problémák és az alvási nehézségek is. Részvevő (3) beszámolt a traumához köthető elkerülési reakcióról is. Továbbá megjelent a szomatizáció, többen beszámoltak lelki megterhelés okozta betegségekről és szomatikus tünetekről. Különleges

jelenség volt mindemellett az, amikor a sportolók annyira szerették volna elkerülni az edzési vagy versenyzési helyzetet, hogy azt kívánták, bárcsak betegségeket kapnának el. A résztvevők hajlamosak voltak a magyarázatkeresésre és az elszenvedett nehézségek súlyosságának csökkentésére.

Diszkuszió

A tartalomelemzés eredményei alapján elmondhatjuk, hogy Vertommen és munkatársainak (2016) megállapítása a sportolási szint és az elszenvedett erőszak összefüggéséről tükröződik a kutatási eredményekben, azaz a magasabb szinten versenyzők veszélyeztetettebbek. Ahogyan azt Scanlan et al. (1993) írja, a sporttal kapcsolatos elköteleződés egyenesen arányos a személyes befektetésekkel (például idő, energia, érzelem) és a sport élvezetével. Mindennek az a jelentősége, hogy minél több áldozatot fektet be a sportoló a tevékenység folytatásába, annál magasabb a folytatás iránti elköteleződésének szintje, ami növeli a tűréshatárt a negatív élményekkel kapcsolatban. Amennyiben magas a korábban befektetett személyes erőforrások aránya, a sportoló a sport esetleges utálatá ellenére is hajlandó lehet folytatni a tevékenységet. Emellett az elköteleződés függ az egyéb bevonódási alternatíváktól, a szociális kényszertől és a lehetőségektől is (Scanlan et al., 1993). Ennek függvényében az alternatívák és lehetőségek csökkenése, melyeket az egyéb (például iskolai) közösségek-ből való kimaradás idéz elő, illetve a

szociális kényszer, mely érkezhethet például a család irányából, tovább erősítik az elköteleződést. Így a sportoló a fennálló negatív érzelmi állapot ellenére is vonakodni fog a kilépéstől. A kutatás eredményei igazodnak a Gervis és Dunn 2004-es publikációjában leírtakhoz. Az érzelmi bántalmazás formáinak tekinthető az interjúk alapján is a kiabálás, a megszegényítés, a megfélemlítés és a fenyegetés. Komoly hatásai voltak az edzői szerepek elmosódásának, csakúgy, mint ahogy Brackenridge (1997) is felvetette cikkének a virtuális vérfertőzés fogalmáról szóló kitekintésében. Ennek értelmében, amennyiben az edző befolyása a sportoló életének több szegletére is kiterjed, a bántalmazás hatásai súlyosabbak lehetnek. Így szexuális bántalmazás esetén az érintett versenyzők értékelhetik az esetet akár rokoni szerepben lévő személlyel folytatott kapcsolattal hasonlatosnak (Brackenridge, 1997). Kutatásunkban a résztvevők a sport természetes velejárójának tekintettek olyan jelenségeket is, melyeket a szakirodalom abúzusnak, zaklatásnak, elhanyagolásnak vagy erőszaknak tekint. Azonban nem csak a társadalmi megítélés és a sportetikai hiedelmek befolyásoló hatása volt megfigyelhető a magasan toleráns hozzáállás kialakításában, hanem a tekintélyszemélyek hatása és a rossz bánásmód bizonyos formáihoz való hozzászokás is. Volt olyan résztvevő, aki úgy gondolta, őt a durva verbális bántalmazás jobb teljesítményre sarkallja. Ezt a vélekedését azzal indokolta, hogy világ életében ilyen viselkedést tanúsító edzői voltak,

így úgy véli, ez vele szemben hatékony bánásmód, annak ellenére, hogy ez sokszor rossz érzést okoz neki. Tehát a hosszú távú rossz bánásmód ilyen módon kialakíthat toleráns normákat is. Mindemellett az elemzés során kirajzolódott, hogy az egyes bántalmazó folyamatok rögzüléséhez és romlásához, illetve az átélt élményekről való hallgatáshoz hozzájárult egy kiterjedt tabu-jelenség is a közegen belül.

Kitekintés, korlátozások

A kutatás korlátai legfőképpen az általánosíthatóságra vonatkoznak. A jövőben érdemes lehet a mintát kiterjeszteni egyéni sportágakra is, illetve más csapatsportokat is bevenni az elemzésbe. Korlátot, egyszersmind előnyt is jelenthet a vizsgálatvezető személye, aki maga is átélte a kutatásban vizsgált nehézségeket és tagja volt a sportolói közegnek. A bizalom eléréséhez és a résztvevők megnyílásához elengedhetetlen volt, hogy egy társuk beszéljen velük a témáról. Mindemellett az interjút kivitelező szerző saját élményei és felfogása tükrében végezte az interjúk kialakítását, felvételét és elemzését, így nem feltételezhető teljes objektivitás a részéről. Ebből következően az egyes jelenségek magyarázatára más megközelítés is létezhet. A jövőben ennek a kutatásnak a megállapításra építve kvantitatív vizsgálatokat kezdeményezhetünk. Az eredmények alapján feltehetőek specifikus kérdések, például a párkapcsolat és az autóban utaztatás, illetve a szexuális kapcsolat és az alkoholfogyasztás összefü-

géseiről, amik konkrétabb válaszokat nyújthatnak kézzelfogható, gyakorlati lépések megtételéhez. Az adatokra később épülhet edukációs stratégia, melynek célja lehet a szülők tájékoztatása az elkerülendő helyzetekről és a gyermekük védelmében végrehajtható lépésekről. Az edzői oktatás gyermekvédelmi szempontú kibővítése további távlati cél lehet a kutatás problémakörével kapcsolatban. Emellett a feltárt komplex hatalmi rendszer részletes kutatása segíthet megóvni a sportolókat a kiszolgáltatottság szélsőséges formáitól és a függőségi viszonyok kihasználásától.

Összeférhetetlenség

A jelen kutatás szerzőinek nincs semmiféle összeférhetetlensége a cikk publikálását illetően.

Támogatás

A kutatás az ELTE Felsőoktatási Intézményi Kiválósági Program (1783-3/2018/FEKUTSRAT) keretében valósult meg az Emberi Erőforrások Minisztériuma támogatásával.

Felhasznált irodalom

- Árki, I., Scheiber, D., Kovács, Zs. (2013): Gyermekbántalmazás és elhanyagolás. *Gyermekgyógyászati Továbbképző Szemle*, **18**: (2) 73–75.
- Bjørnseth, I., Szabó, A. (2018): Sexual Violence Against Children in Sports and Exercise: A Systematic Literature Review, *Journal*

- of Child Sexual Abuse*, **27**: (4) 365-385.
- Brackenridge, C. (1997): 'HE OWNED ME BASICALLY...': Women's Experience of Sexual Abuse in Sport. *International Review for the Sociology of Sport*, **32**: (2) 115-130.
  - Brackenridge, C. H. (1998): Health sport for healthy girls? The role of parents in preventing sexual abuse. *Sport, Education and Society*, **3**: (1) 59-78.
  - Dew, K. (2007): A health researcher's guide to qualitative methodologies. *Australian and New Zealand Journal of Public Health*, **31**: 433-437.
  - ENSZ Közgyűlés (1989): *Egyezmény a gyermek jogairól*, New York.
  - Gervis, M., Dunn, N. (2004): The emotional abuse of elite child athletes by their coaches. *Child Abuse Review*, **13**: 215-223.
  - Gobo, G. (2004): Sampling, representativeness and generalizability. In C. Seale, G. Gobo, J. B. Gubrium, & D. Silverman (Eds.), *Qualitative research practice* (pp. 435-456). London, Sage.
  - Gyurkó, Sz., Németh, B., Gosztonyi, Á., Kamarás, V., Kocsis, I. D., Kohlmann, D., Siska, Cs. (2014): *Gyermekek tapasztalatai a sportban - Kutatási zárójelentés*. UNICEF Magyar Bizottság Alapítvány, Budapest. Elérhető: <https://unicef.hu/ezt-tesszuk-itt-hon/hazai-kutatasok/gyerekek-tapasztalatai-a-sportban/> Letöltés ideje: 2018.11.10.
  - Scanlan, T. K., Carpenter, P. J., Simons, J. P., Schmidt, G. W., Keele, B. (1993): An Introduction to the Sport Commitment Model. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, **15**: (1) 1-15.
  - Smith, E. R., Mackie, D. M., Claypool, H. M. (2016): *Szociálpszichológia*. Eötvös kiadó, Budapest.
  - Stirling, A. E. (2009): Definition and constituents of maltreatment in sport: establishing a conceptual framework for research practitioners. *British Journal of Sports Medicine*, **43**: 1091-1099.
  - Stirling, A. E., Bridges, E. J., Cruz, E. L., Mountjoy, M. L. (2011): Canadian Academy of Sport and Exercise Medicine Position Paper: Abuse, Harassment, and Bullying in Sport. *Clinical Journal of Sport Medicine*, **21**: (5) 385-391.
  - Tóth, O. (1999): Erőszak a családban. In: *TÁRKI Társadalompolitikai Tanulmányok 12*, Budapest.
  - Vertommen, T., Schipper-van Veldhoven, N., Wouters, K., Kampen, J. K., Brackenridge, C. H., Rhind, D. J. A., Neels, K., Van Den Eede, F. (2016): Interpersonal violence against children in sport in the Netherlands and Belgium, *Child Abuse & Neglect*, **51**: 223-236.
  - Vertommen, T., Kampen, J., Schipper-van Veldhoven, N., Uzieblo, K., Van Den Eede, F. (2018): Severe interpersonal violence against children in sport: Associated mental health problems and quality of life in adulthood. *Child Abuse & Neglect*, **76**: 459-468.